

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

ВИШНЕВСЬКА МАРИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 342.8-051-021.413:329.1/.6

**ПРАКСЕОЛОГІЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Ужгород – 2025

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Бисага Юрій Михайлович,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»,
завідувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Дешко Людмила Миколаївна,
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, професор
кафедри конституційного права

кандидат юридичних наук,
Батанова Наталія Миколаївна
Інститут держави і права імені
В.М. Корецького НАН України,
старший науковий співробітник
відділу міжгалузевих і порівняльних
правових досліджень

Захист відбудеться «22» березня 2025 р. о 9⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07 Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3 (зала вченої ради).

З дисертацією можна ознайомитися в національній бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розіслано «22» лютого 2025 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Попович Т.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Призначення та природа конституційно-правової відповідальності є результатом інтенсивного розвитку конституційного права як однієї з ключових галузей національного права і в цілому правової системи сучасних правових держав. В новітніх умовах реалізація принципів верховенства права та народного представництва, що є основами конституційного ладу України, вимагає налагодження ефективного механізму для інституту конституційно-правової відповідальності не лише органів та посадових осіб влади, але і суб'єктів виборчого процесу, котрий є основою для формування керівних інституцій.

Багатоманіття наявних позицій стосовно конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу дозволяє стверджувати про неоднозначність сприйняття цього поняття. Різниця у теоретичних підходах до розуміння цієї форми відповідальності не сприяє єдності в термінологічному апараті, який характеризує її. Окрім зазначеного, навіть попри значну кількість наукових досліджень, конституційно-правова відповідальність суб'єктів виборчого процесу все ще не має чіткого та належного законодавчого врегулювання. Норми, які стосуються певних аспектів юридичної відповідальності у сфері виборчого права, що впливають з Конституції України та конституційного законодавства, розсіяні по різних галузях права.

Зазначений правовий інститут вимагає подальшого наукового дослідження та глибокого переосмислення на якісно новому рівні, зважаючи на його роль у забезпеченні стабільності та захисту Основного Закону.

Таким чином, актуальність аналізу конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу обумовлена необхідністю проведення всебічного дослідження з метою вдосконалення законодавства України щодо визначення суті цього різновиду конституційно-правової відповідальності, її підстав і механізму застосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація розроблена відповідно до Стратегії розвитку наукових досліджень, прийнятої Національною академією правових наук України на період 2021-2025 років. Дослідження відповідає Пріоритетним тематичним напрямкам наукових досліджень і науково-технічних розробок, визначеним постановою Кабінету Міністрів України до кінця 2022 року, а також плану науково-дослідної роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України. Тематика дослідження входить у комплексну тему «Конституційне будівництво в країнах Центральної Європи у ХХ–ХХІ ст.», яка активно розробляється науковцями Ужгородського національного університету (державний реєстраційний номер 0198U007793).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження праксеологічних засад конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу, здійснення порівняльного аналізу у цій сфері, а також розробка науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення зазначеного правового інституту в Україні.

На досягнення встановленої мети дисертанткою було визначено такі завдання:

- 1) дослідити інститут юридичної відповідальності у сфері виборчого права;
- 2) розкрити сутність та зміст поняття конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу;
- 3) розглянути поняття та класифікацію суб'єктів конституційно-правової відповідальності у виборчому процесі;
- 4) визначити принципи та функціональне призначення конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу;
- 5) здійснити аналіз міжнародних стандартів та сучасних концепцій конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу у зарубіжних державах;
- б) запропонувати напрямки підвищення ефективності конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу та вдосконалення національного виборчого законодавства.

Об'єктом дослідження є комплекс суспільних відносин, що виникають у сфері юридичної відповідальності за порушення виборчого законодавства.

Предметом дослідження є праксеологічні засади конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу.

Методи дослідження. Методологічна основа дисертаційного дослідження обумовлена його метою, завданнями, об'єктом та предметом.

Загальнонауковий *діалектичний метод* наукового пізнання дозволив виявити теоретико-прикладні проблеми конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу (підрозділи 1.2., 2.1., 3.2.).

Системний метод дозволив виявити місце конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу в рамках інституту юридичної відповідальності у сфері виборчого права (підрозділ 1.1.), визначити функціональне призначення конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу як цілісну систему функцій, котрі взаємодоповнюють одна одну (підрозділ 2.2).

Методи аналізу та синтезу були застосовані при з'ясуванні співвідношення дефініцій «конституційна відповідальність» та «конституційно-правова відповідальність», понять позитивної (перспективної) та негативної (ретроспективної) конституційно-правової відповідальності, розмежуванні поняття конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу та політичної відповідальності (підрозділ 1.2); співвідношення понять «суб'єкти конституційно-правової відповідальності у виборчому процесі» та «суб'єкти виборчого процесу» (підрозділ 2.1.).

Порівняльно-правовий метод дозволив здійснити аналіз законодавства зарубіжних держав в аспекті конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу (підрозділ 3.1.).

Метод абстрагування було використано для оцінки механізмів та інструментів конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу в Україні у розрізі міжнародних стандартів та законодавства зарубіжних держав (підрозділ 3.1.).

Метод правового моделювання був застосований під час формулювання науково обґрунтованих концепцій та пропозицій щодо модернізації вітчизняного законодавства (підрозділ 3.2).

Методологічний плюралізм дозволив забезпечити об'єктивність, достовірність і повноту аналізу, сприяючи досягненню мети та завдань дисертаційного дослідження.

Теоретичну базу дослідження проблематики конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу становлять праці таких дослідників як: Л. Авраменко, І. Аземша, У. Андрусів, В. Антонечко, В. Бабаніна, І. Бабич, М. Баймуратов, Л. Байрачна, О. Батанов, Н. Батанова, І. Білодід, Б.Бондаренко, І. Бородін, Ю. Бошицький, В. Букач, В. Бусел, В. Голін, В.Головченко, Т. Грек, Н. Гришина, І. Демиденко, О.Домбровська, І. Загоруй, М.Задніпряна, О. Зайчук, О. Іваненко, Ю. Кириченко, Р. Коваленко, В.Ковальчук, А. Колодій, Н.Колосова, В. Корж, О. Коротун, О. Костенко, М.Костицький, В. Котюк, Ч. Куля, О. Кучинська, Н. Лінник, Л. Лубенська, Д.Лук'янець, А. Макаренко, Г. Мамка, А. Матіос, С. Міщенко, А. Могильна, Л.Наливайко, П. Недбайло, Н. Оніщенко, Н. Павловська, К. Павшук, О.Петришин, В. Погорілко, С. Погребняк, П. Рабінович, Є. Радченко, О. Скакун, О.Скрипнюк, Д.Слинько, В. Смородинський, М. Ставнічук, О.Старобор, Н.Стецюк, А. Стрельников, Є. Стрельцов, В. Стретович, В.Сухомлинський, Т.Тарахонич, М. Теплюк, І. Тимошенко, Ю.Ткаченко, Ю. Тодика, В. Федоренко, О. Фрицький, М. Хавронюк, М. Цвік, А. Червяцова, В. Шаповал, Ю.Шемшученко, О. Ющик та ін.

Нормативну базу дисертаційного дослідження складають нормативно-правові акти України та зарубіжних держав, міжнародні стандарти.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є комплексним науковим дослідженням, у якому через призму сучасних здобутків в теоретичному та практичному аспектах розглянуто праксеологічні засади конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу, сформульовано низку теоретичних положень, концепцій та висновків, спрямованих на удосконалення положень вітчизняної нормативно-правової бази у сфері виборчого права.

Наукова новизна одержаних в ході дослідження результатів знаходить своє відображення у висновках, рекомендаціях та пропозиціях, серед яких доцільно виокремити такі:

уперше:

- запропоновано розмежовувати поняття «суб'єкти виборчого процесу» та «учасники виборчого процесу». Останнє поняття є дещо ширшим, оскільки охоплює за своїм обсягом і змістом і суб'єктів. Зокрема, суб'єкти виборчого процесу – це та категорія суб'єктів виборчого процесу, які визначені такими відповідно до положень статті 22 Виборчого кодексу України, та беруть безпосередню участь у виборчому процесі. Натомість дефініція «учасники виборчого процесу» не згадується ні у виборчому законодавстві України, ні у науковій літературі, хоча, безперечно має право на своє існування. До учасників виборчого процесу, окрім його суб'єктів, належать: 1) учасники виборчого процесу, котрі можуть бути присутніми без дозволу чи запрошення на засіданнях

виборчих комісій, у тому числі під час процедури підрахунку голосів та етапу визначення результатів, окрім її членів; 2) учасники, котрі можуть бути присутніми на засіданнях виборчих комісій за умови розгляду на засіданні виборчої комісії скарг чи заяв; 3) залучені на підставі цивільно-правових договорів до роботи виборчих комісій експерти, спеціалісти, технічні працівники тощо; 4) правоохоронні органи у день голосування, а також при проведенні процедури підрахунку голосів, котрі здійснюють свої функції щодо охорони правового порядку виключно за межами приміщення для голосування;

- доведено необхідність внесення змін до Виборчого Кодексу України шляхом включення до його структури Книги V під назвою «Конституційно-правова відповідальність суб'єктів виборчого процесу», у якій вбачається важливість закріплення таких ключових моментів щодо кожного із суб'єктів виборчого процесу (визначених у статті 22 зазначеного кодифікованого нормативно-правового акту) як форми, підстави настання та процедури притягнення до конституційно-правової відповідальності; натомість Розділ XXXXII «Прикінцеві та перехідні положення» з точки зору логічних міркувань варто перенести та розмістити після викладення положень Книги V;

- запропоновано створити незалежний орган (комісію) аудиту, який буде перевіряти фінансову діяльність політичних партій і кампаній; усі політичні партії, кандидати і виборчі кампанії повинні бути зобов'язані подавати докладні фінансові звіти, котрі мають містити інформацію про джерела фінансування, витрати та відомості про всі фінансові операції, пов'язані із виборчою діяльністю; незалежний аудиторський орган повинен бути наділений такими повноваженнями: вимагати від політичних партій та кампаній пояснення стосовно будь-яких сумнівних фінансових операцій чи витрат; проводити регулярні перевірки фінансової діяльності, що дозволить вчасно виявляти порушення та недоречності і вживати відповідних заходів (результати аудиту мають бути оприлюднені для загального доступу громадськості, що забезпечить відкритість та прозорість виборчої фінансової діяльності); співпрацювати з іншими органами для забезпечення ефективного накладення санкцій у випадках порушень тощо;

удосконалено:

- розуміння сутнісних ознак юридичної відповідальності, котрі відрізняють її від інших форм відповідальності в суспільстві, серед яких виділено такі: обов'язок виконання чітких правових норм і стандартів, які встановлені законодавством; можливість застосування конкретних санкцій, передбачених законом, у випадку порушення правових норм; відшкодування наслідків або компенсація збитків, завданих іншим особам або суспільству в цілому; рішення щодо встановлення юридичної відповідальності повинні бути прийняті на підставі чіткої і об'єктивної інформації та мати обґрунтовані підстави; дотримання встановлених процедур і правил при застосуванні юридичних санкцій або розгляді справи; забезпечення захисту прав і законних інтересів особи, яка притягується до відповідальності, в рамках судового процесу; рішення, пов'язані з юридичною відповідальністю, повинні бути доступними для громадськості і мати відкритий характер;

- аргументацію щодо різних підходів до призначення членів адміністрування виборів відповідно до положень законодавства зарубіжних країн: у деяких системах парламент сам наглядає за виборчими органами та призначає їх, хоча ці ролі можуть розглядатися як протиріччя принципам поділу влади, оскільки законодавча гілка влади виконує виконавчі функції; в інших системах дотримуються підходів, за якими орган або органи, включаючи парламент та неурядові асоціації, такі як судові або юридичні ради, пропонують призначення, а парламент і/або глава держави здійснюють призначення чи навпаки. Застосування системи стримувань і противаг у процесі призначення членів адміністрування виборів базується на ідеї політичного консенсусу. Така система має декілька цілей: 1) сприяє більшій легітимності та довірі до виборчого процесу, оскільки різні сторони беруть участь у його організації та нагляді; 2) допомагає запобігти можливим зловживанням або впливам на вибори; 3) сприяє забезпеченню рівноваги і справедливого представництва різних інтересів у виборчих органах;

- обґрунтування, що розпуск виборчої комісії як санкція за порушення, вчинені її членами в рамках організованої групи, у рамках конституційно-правової відповідальності не виключає подальшого притягнення до відповідальності окремих осіб з її складу за дії, які призвели до порушення виборчих прав громадян;

дістали подальшого розвитку:

- положення щодо розуміння феномену конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу як системи правових заходів, що передбачені конституційним і виборчим законодавством держави для регулювання поведінки суб'єктів виборчого процесу, спрямованих на запобігання порушенню виборчого законодавства та встановлення санкцій у випадку таких зловживань;

- науково-теоретичні уявлення про принципи юридичної відповідальності, котрі характеризуються як об'єктивними, так і суб'єктивними особливостями, котрі спільно визначають робочий механізм цього інституту в юридичній системі, враховуючи як загальні закономірності, так і індивідуальні особливості суб'єктів: *об'єктивні чинники* простежуються у тому, що принципи юридичної відповідальності є складовою системи правових норм та виражають сталі зв'язки і закономірності, визначаються в межах юридичної системи і відображають загальні принципи, що властиві цьому інституту відповідальності, підтримують консистентність між інститутом юридичної відповідальності та іншими сферами правового регулювання, а також відповідають законодавчій та правозастосовчій практиці; *суб'єктивні аспекти* враховують наміри суб'єктів, їхнє розуміння правових норм, а також усвідомлення можливих наслідків дій;

- наукові висновки щодо нормативно-правового регулювання конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу у зарубіжних країнах. Встановлено, відповідальність за порушення виборчого законодавства у зарубіжних державах може: 1) регламентуватися у виборчому законодавстві (Франція); 2) не регламентуватись у виборчому законодавстві (до прикладу, у Швеції Закон «Про вибори» не містить положень щодо конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу, у Латвії

відповідальність за порушення виборчого законодавства закріплена у кримінальному та адміністративному законодавстві); 3) містити відсилочні норми як вказівку на норми кримінального, адміністративного законодавства (Іспанія); 4) містити положення щодо адміністративно-правової чи іншої (кримінальної) відповідальності безпосередньо у виборчому законі/ кодексі (Польща);

- погляди щодо вдосконалення виборчого законодавства в аспекті застосування електронних технологій голосування та підрахунку голосів; встановлено, вирішуючи, чи використовувати такі технології для виборів, необхідно ретельно розглянути усі можливі проблеми та збалансувати їх з очікуваними перевагами.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані в дисертації науково обґрунтовані висновки та пропозиції можуть бути використані під час подальшого розвитку праксеологічних засад конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу, у тому числі:

у науково-дослідній роботі – для поглиблення наукових знань у сфері виборчого права, інституту юридичної відповідальності;

у правотворчій діяльності – як теоретико-методологічний фундамент для розвитку законодавства у сфері конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу;

у навчальному процесі – під час підготовки підручників, навчальних посібників, методичних розробок, конспектів лекцій із курсів навчальних дисциплін: «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», «Основи виборчого права», «Порівняльне правознавство» та ін.

Особистий внесок здобувача. Дисертація представляє собою автентичне, цілісне і завершене дослідження праксеологічних засад конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу. Наукові висновки, які містяться у дисертації, виникли внаслідок особистих досліджень, проведених автором на основі критичного осмислення наукових джерел та правових актів, включаючи міжнародні виборчі стандарти та досвід зарубіжних держав. Публікації наукових статей автора відображають суть та зміст дослідження, яке викладено у дисертаційній роботі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження було оприлюднено та обговорено на міжнародних науково-практичних конференціях та правових школах: «Функціонування Конституції України в умовах війни: теоретичні засади та практичні реалії» (м. Ужгород, 27 червня 2022 р.); «Національний та міжнародно-правовий механізми забезпечення права людини на життя в умовах війни» (м. Ужгород, 23 серпня 2022 р.); «Відновлення та розвиток України: ідеї, правові засади, інструментарій» (м. Ужгород, 26 грудня 2022 р.); «Правові засади капітуляції московії перед Україною: можливості, умови та наслідки» (м. Ужгород, 7 липня 2023 р.); «Innovations and prospects in modern science» (Stockholm, Sweden, September 25-27, 2023); «Правова охорона культурних та матеріальних цінностей під час війни: міжнародна практика, реалії російсько-української війни» (м. Ужгород, 29 вересня 2023 р.); «European scientific congress» (Madrid,

Spain, October 2-4, 2023); «Правові механізми притягнення Україною, світовою спільнотою до відповідальності воєнних злочинців та колаборантів за наслідками російсько-української війни: історія, теорія, практика» (м. Ужгород, 27 жовтня 2023 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні, знайшли відображення у 13 наукових працях, у тому числі у п'яти статтях, чотири з яких опубліковані в Україні у виданнях, визначених фаховими для юридичних наук, одна – у періодичному виданні іноземної держави, котра входить до Організації економічного співробітництва та розвитку, а також восьми тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях та міжнародних правових школах.

Структура дисертації обумовлена метою, завданнями, об'єктом та предметом дисертаційного дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що поділяються на шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел, котрий налічує 212 найменувань та додатків. Повний обсяг дисертації становить 240 сторінок, з них основний текст – 210 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено його зв'язок із науковими програмами, планами та темами, проаналізовано загальний стан наукової розробленості теми, сформульовано мету завдання, об'єкт та предмет дослідження, методологічні підходи до дослідження, наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, викладено відомості про апробацію та публікацію результатів дослідження, а також його структуру.

Розділ I «Теоретико-доктринальні підходи до розуміння феномену конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу» складається з двох підрозділів та присвячений аналізу інституту юридичної відповідальності у сфері виборчого права, а також дослідженню етимології поняття конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу.

У *підрозділі 1.1 «Інститут юридичної відповідальності у сфері виборчого права»* дисертантка здійснює аналіз наукових поглядів у сфері розуміння феномену юридичної відповідальності у сфері виборчого права, виокремлює її характерні ознаки та особливості.

Встановлено, під час дослідження поняття «юридична відповідальність» слід враховувати його взаємозв'язок з соціальною відповідальністю. Остання має властивості, які характерні моральній, політичній та релігійній відповідальності і частково відображені в понятті юридичної відповідальності. Юридична відповідальність є концептуальним підтипом або підкатегорією соціальної відповідальності.

Зазначено, порушення виборчого законодавства – це визначена у виборчому законодавстві винна, протиправна дія або бездіяльність, яка порушує виборчі права громадян та інших суб'єктів і учасників виборчого процесу.

Зауважено, існують такі види відповідальності за порушення виборчого законодавства: відповідальність, передбачена власне виборчим законодавством (конституційно-правова); кримінальна відповідальність; адміністративна відповідальність; цивільно-правова (застосовується як додаткова форма відповідальності – відшкодування матеріальної або/і моральної шкоди – у сукупності з вище зазначеними видами); дисциплінарна відповідальність. Дисертанткою проаналізовано зазначені різновиди юридичної відповідальності відповідно до положень чинного законодавства України.

У підрозділі 1.2 «Етимологія поняття конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу» розкрито сутність та зміст поняття конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу, під яким запропоновано розуміти систему правових заходів, що передбачені конституційним і виборчим законодавством держави для регулювання поведінки суб'єктів виборчого процесу, спрямованих на запобігання порушенню виборчого законодавства та встановлення санкцій у випадку таких зловживань.

Визначено, основною соціально-політичною підставою для конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу є суверенітет народу, що визначає відносини між народом і державою, а також відносини між державою і окремими особами. Існують різні шляхи взаємодії та зв'язки між суспільством, народом, державою та окремими особами, а також взаємна відповідальність в цих відносинах.

Констатовано, конституційно-правова відповідальність є невід'ємною складовою правового статусу суб'єктів виборчого процесу і служить засобом забезпечення дотримання фундаментальних демократичних принципів та легітимності виборів.

Аргументовано, слід розрізняти поняття конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу та політичної відповідальності. Остання є відокремленою від конституційної відповідальності та полягає у застосуванні політичних та політико-правових санкцій до суб'єктів політики.

Розділ II «Ціннісно-орієнтаційні маркери конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу» складається з двох підрозділів, в яких розглянуто поняття та класифікацію суб'єктів конституційно-правової відповідальності у виборчому процесі, а також визначено принципи та функціональне призначення конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу.

У підрозділі 2.1 «Суб'єкти конституційно-правової відповідальності у виборчому процесі: поняття, класифікація» встановлено, що суб'єктами конституційно-правової відповідальності у виборчому процесі, окрім безпосередньо суб'єктів виборчого процесу є також і суб'єкти, котрі також потенційно можуть порушувати виборче законодавство, зокрема: виконавчі органи державної влади, органи самоврядування на місцях, медійні ресурси та їхні редакційні колективи, журналісти, промислові або комерційні структури (установи, підприємства та організації) та їхні керівники чи працівники. Таким чином, поняття «суб'єкти конституційно-правової відповідальності у виборчому процесі» є ширшим, аніж поняття «суб'єкти виборчого процесу».

Аргументовано, усі обмеження, встановлені законом для фінансування політичних партій та створення їх організацій у різних регіонах України, сприяють рівності та національній безпеці. Такі норми відповідають конституційним принципам та допомагають забезпечити рівні можливості для усіх політичних сил у країні. Заборона фінансування партій з іноземних джерел, особливо з держав, які можуть мати вплив на внутрішні справи, є важливим елементом забезпечення державного суверенітету.

Встановлено, людина та громадянин є основними системоутворюючими компонентами справжньої (істинної) демократії, і будь-яка демократична система без ефективною та розумною їх участі зрештою зазнає краху. Кожен повинен усвідомлювати свої зобов'язання щодо захисту та розвитку демократії у державі, у тому числі свою роль у виборчому процесі. Реалізація активного виборчого права відображає принципи легітимності та правової влади в суспільстві.

Підрозділ 2.2. «Принципи та функціональне призначення конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу» присвячений здійсненню концептуального аналізу принципів та функцій конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу.

Визначено, принципи конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу – керівні ідеї, вихідні начала, закріплені в Конституції та законах України, які визначають зміст та сутність конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу, особливості розвитку її нормативно-правового регулювання та специфіку застосування. Підкреслено, фундаментальними (базовими) загально-правовими принципами конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу є такі: легітимність; законність, доцільність, гуманізм, справедливість, невідворотність, неприпустимість подвійного покарання за одне й те саме правопорушення.

Акцентовано, функції конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу можна характеризувати наступним чином: а) є складним та системним явищем, і мають свої специфічні способи та форми реалізації, які стосуються певних функцій на конкретних етапах їх застосування; б) мають конкретну ціль та призначення, оскільки вони визначають напрямок і характер впливу і обумовлені закономірностями суспільного розвитку і вдосконалення суспільних відносин; в) форми реалізації цих функцій визначаються природою конституційно-правового статусу суб'єктів виборчого процесу.

Встановлено, під функціями конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу слід розуміти основні напрямки впливу цього механізму на діяльність суб'єктів виборчого процесу, їхню поведінку та правосвідомість. Функції визначають суть та соціальне призначення конституційно-правової відповідальності і сприяють досягненню її цілей. До них належать: регулятивна, превентивна (попереджувальна), підтримувальна функція, каральна (штрафна), інформаційна, відновлювальна (захисна), виховна, мобілізаційна (функція мотивації громадянської активності) та комунікативна функції.

Розділ III «Праксеологічні засади конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу: сучасні виклики та шляхи

реформування національного виборчого законодавства» складається з двох підрозділів, у яких досліджуються міжнародні стандарти та сучасні концепції конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу у зарубіжних державах, запропоновано напрямки підвищення ефективності конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу та вдосконалення національного виборчого законодавства.

У *Підрозділі 3.1 «Міжнародні стандарти та сучасні концепції конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу у зарубіжних державах»* визначено, виборчі стандарти, засновані на міжнародному публічному праві, добре розроблені в документах, виданих міжурядовими організаціями, такими як ООН; Африканський Союз; Рада Європи; включаючи її Європейську комісію за демократію через право (Венеціанську комісію); Європейський Союз; Організація американських держав (ОАД); Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ); та інші органи.

Констатовано, принцип пропорційності має вирішальне значення для оцінки прийнятності обмежень пасивного виборчого права, котре повинно бути обґрунтованим, виправданим реальною потребою захистити громадські інтереси і не має перевищувати допустимі межі, що необхідно для досягнення зазначеної мети.

Наголошено, як правило, нормативно-правові основи виборчої системи та виборчого процесу знаходять своє відображення у Конституції — вищому законі держави. Конституції сучасних демократичних держав зазвичай закріплюють каталог політичних прав та свобод, належна реалізація та захист яких є запорукою проведення конкурентних виборів, регламент забезпечує проведення виборчого процесу з дотриманням принципів справедливості, відповідальності та рівності, а кодекси поведінки сприяють запобіганню неетичним діям. У більшості країн законодавча база щодо порядку організації і проведення виборів перетворилася на складну комбінацію законів, інших нормативних та підзаконних правових актів та судової практики та складається з численних правових документів, які регулюють різні аспекти виборчого процесу.

Визначено, кількість мандатів, доступних у національний парламент, зазвичай відображена в Основному Законі, однак, деталізація виборчого процесу часто регламентується внутрішнім законодавством. У деяких державах Конституція також встановлює основи адміністрування виборів, такі як призначення, структура та функції національної виборчої комісії, що надає адміністраторам виборів високий статус і допомагає забезпечити їх незалежність.

Дисертанткою проаналізовано специфіку регламентації конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу у зарубіжних державах (на прикладі Франції, Польщі, Іспанії та Латвії).

У *підрозділі 3.2 «Стратегія підвищення ефективності конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу та вдосконалення національного виборчого законодавства»* визначено, один зі способів забезпечити конституційно-правову відповідальність суб'єктів виборчого

процесу полягає у вдосконаленні виборчого законодавства. Такі зміни в законодавстві можуть передбачати посилення санкцій за порушення виборчих норм, розширення прав і можливостей для спостереження за виборами, а також удосконалення процедур судового розгляду виборчих справ.

Підкреслено, законодавство щодо виборів часто має важливе завдання – визначення відповідальності за порушення виборчого процесу, особливо коли йдеться про колективні суб'єкти, такі як політичні партії, об'єднання чи інші групи. Ця проблема виникає через визначення поняття «вини», яке зазвичай вважається одним з основних елементів складу правопорушення. У випадку політичної партії чи об'єднання, дії чи рішення можуть бути результатом колективних процесів, обговорень та консенсусу, і не обов'язково можуть відображати індивідуальне психологічне ставлення до ситуації, що ускладнює встановлення вини в їхніх діях чи рішеннях. Такі особливості потребують уважного аналізу та розробки специфічних підходів у законодавстві для ефективного регулювання відповідальності колективних суб'єктів у виборчих процесах.

Зауважено, сприяння розвитку та діяльності громадських організацій, які працюють у сфері політики і прав людини, може підвищити участь громадян у вдосконаленні виборчого законодавства, у тому числі у сфері конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу. Крім того, громадські організації можуть здійснювати моніторинг виборчих процедур, сприяти освіті громадян та координувати громадянську активність. Акцентовано на доцільності посилення медіа-грамотності, основною метою якої є створення програм та ініціатив з громадянської освіти.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення і вирішення важливого наукового завдання, що полягає у з'ясуванні основ конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу та формулюванні низки науково обґрунтованих висновків, пропозицій та відповідних рекомендацій щодо вдосконалення чинного українського законодавства у сфері виборчого права. Серед підсумкових положень, узагальнень та висновків найбільш головне дослідницьке теоретичне та практичне значення має таке.

1. Підкреслено, серед ознак юридичної відповідальності, котрі відрізняють її від інших форм відповідальності в суспільстві доцільно виділити такі аспекти: обов'язок виконання чітких правових норм і стандартів, які встановлені законодавством; можливість застосування конкретних санкцій, передбачених законом, у випадку порушення правових норм; відшкодування наслідків або компенсація збитків, завданих іншим особам або суспільству в цілому; рішення щодо встановлення юридичної відповідальності повинні бути прийняті на підставі чіткої і об'єктивної інформації та мати обґрунтовані підстави; дотримання встановлених процедур і правил при застосуванні юридичних санкцій або розгляді справи; забезпечення захисту прав і законних інтересів особи, яка притягується до відповідальності, в рамках судового

процесу; рішення, пов'язані з юридичною відповідальністю, повинні бути доступними для громадськості і мати відкритий характер.

2. Зазначено, порушення виборчого законодавства – це визначена у виборчому законодавстві винна, протиправна дія або бездіяльність, яка порушує виборчі права громадян та інших суб'єктів і учасників виборчого процесу. Зауважено, існують такі види відповідальності за порушення виборчого законодавства: відповідальність, передбачена власне виборчим законодавством (конституційно-правова); кримінальна відповідальність; адміністративна відповідальність; цивільно-правова (застосовується як додаткова форма відповідальності – відшкодування матеріальної або/і моральної шкоди – у сукупності з вище зазначеними видами); дисциплінарна відповідальність. Дисертанткою проаналізовано зазначені різновиди юридичної відповідальності відповідно до положень чинного законодавства України.

3. Визначено, *конституційно-правова відповідальність суб'єктів виборчого процесу* — це система правових заходів, що передбачені конституційним і виборчим законодавством держави для регулювання поведінки суб'єктів виборчого процесу, спрямованих на запобігання порушенню виборчого законодавства та встановлення санкцій у випадку таких зловживань.

Для того, щоб реалізація конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу відбувалась належним чином вбачається за доцільне забезпечити: 1) *нормативне закріплення особливого об'єкта правопорушення* – визначення кола конкретних правопорушень, які можуть виникнути під час виборчого процесу (щодо недотримання вимог закону щодо голосування, фінансової діяльності кандидатів та політичних партій, дискримінацію виборців тощо); 2) *законодавчу регламентацію суб'єктного складу*, кожен із суб'єктів має унікальні права та обов'язки в рамках виборчого процесу, і вони несуть відповідальність за власні дії; відповідальність можуть нести лише деліктоздатні суб'єкти та учасники виборчого процесу, які мають виборчо-процесуальну правоздатність та дієздатність (а загалом – виборчо-процесуальну правосуб'єктність); 4) *встановлення особливостей процедурного провадження* – власні процедури та правила для вирішення справ, пов'язаних з порушеннями під час виборчого процесу; 5) *передбачені законодавством державні санкції*, які можуть застосовуватися за порушення, яке відбулося під час виборчого процесу у вигляді дії або бездіяльності (конституційні правопорушення виборчого характеру), зокрема, штрафи, анулювання результатів виборів, виключення кандидатів зі списків та інші санкції; підставою для відповідальності є умисне або необережне порушення норм Основного закону та виборчого законодавства.

4. Встановлено, до характерних ознак конституційно-правового статусу виборчих комісій в Україні та зарубіжних країнах можна віднести наступні: колегіальність, незалежність, безсторонність, спеціальне призначення у сфері адміністрування виборчих процедур, забезпечення та захист виборчих прав громадян. Визначено, підготовка членів виборчих комісій є ключовим елементом належного функціонування та виконання повноважень цих органів.

Зауважено, розпуск виборчої комісії як санкція за порушення, вчинені її членами в рамках організованої групи, у рамках конституційно-правової

відповідальності не виключає подальшого притягнення до відповідальності окремих осіб з її складу за їхні дії, які призвели до порушення виборчих прав громадян.

5. Визначено, *принципи конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу* – керівні ідеї, вихідні начала, закріплені в Конституції та законах України, які визначають зміст та сутність конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу, особливості розвитку її нормативно-правового регулювання та специфіку застосування. Акцентовано, фундаментальними (базовими) загально-правовими принципами конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу є такі: *принцип легітимності* – це зобов'язання дотримуватися законів і конституційних норм у всіх аспектах виборчого процесу (легітимність виборів залежить від того, наскільки вони відповідають конституційним принципам); *принцип законності* – конституційно-правові санкції за порушення виборчого законодавства чітко регулюються нормативно-правовими актами, і ці норми повинні мати відповідність на рівні закону (підзаконні акти не можуть встановлювати правову відповідальність за виборчі порушення; під час розслідування конкретної справи, пов'язаної з порушенням виборчого законодавства, правозастосовчі органи повинні діяти відповідно до законодавства, яке є чинним на момент розгляду справи); *принцип доцільності* – методи впливу на правопорушника мають бути вибрані так, щоб вони служили цілям конституційно-правової відповідальності, при цьому застосування принципу доцільності не повинно слугувати виправданням для порушення принципу законності; *принцип гуманізму* – у демократичному суспільстві особа вважається найвищою цінністю, а основна мета правової системи полягає у гарантуванні її прав та свобод; міра, в якій цей принцип ефективно втілюється в правовій системі та наскільки глибоко він усвідомлюється суспільством, визначає подальший розвиток права та загальний прогрес людства; *5. принцип справедливості* як необхідність забезпечення однакових та справедливих умов для всіх учасників виборів – зазначена засада виконує регулятивну роль, котра полягає у впливі на формування законної поведінки та моральності суб'єктів виборчого процесу в зазначеному аспекті; *принцип невідворотності* підкреслює, що особа не може уникнути наслідків, передбачених законом у разі порушення конституційно-правового законодавства (зазначений принцип забезпечує ефективність діяльності правоохоронних органів, підтримує правопорядок і законність у суспільстві, а також сприяє стабільності правових відносин, що служить інтересам громадськості); *неприпустимість подвійного покарання за одне й те саме правопорушення* – особа не може бути повторно притягнута до відповідальності за те саме правопорушення, за яке вже було винесено рішення уповноваженим органом чи службовою особою (це правило не застосовується у випадках, коли одне порушення може призвести до відповідальності за різні діяння).

6. Підкреслено, функції конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу можна характеризувати наступним чином: а) є складним та системним явищем, і мають свої специфічні способи та форми реалізації, які стосуються певних функцій на конкретних етапах їх застосування;

б) мають конкретну ціль та призначення, оскільки вони визначають напрямок і характер впливу і обумовлені закономірностями суспільного розвитку і вдосконалення суспільних відносин; в) форми реалізації цих функцій визначаються природою конституційно-правового статусу суб'єктів виборчого процесу. Встановлено, під *функціями конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу* слід розуміти основні напрямки впливу цього механізму на діяльність суб'єктів виборчого процесу, їхню поведінку та правосвідомість. Функції визначають суть та соціальне призначення конституційно-правової відповідальності і сприяють досягненню її цілей. До них належать: регулятивна, превентивна (попереджувальна), підтримувальна функція, каральна (штрафна), інформаційна, відновлювальна (захисна), виховна, мобілізаційна (функція мотивації громадянської активності) та комунікативна функції.

7. Визначено, виборчі стандарти, засновані на міжнародному публічному праві, добре розроблені в документах, виданих міжурядовими організаціями, такими як ООН; Африканський Союз; Рада Європи; включаючи її Європейську комісію за демократію через право (Венеціанську комісію); Європейський Союз; Організація американських держав (ОАД); Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ); та інші органи. Ці джерела ілюструють спільне розуміння змісту міжнародних виборчих стандартів, спираючись безпосередньо на формулювання статті 21 Загальної декларації прав людини, статті 25 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (МПГПП), інших статей у цих документах, пов'язаних із здійсненням прав, які є важливими для демократичних виборів, а також договори, декларації та документи з прав людини. Низка рішень міжнародних трибуналів щодо справжніх виборів і праці висококваліфікованих експертів з права висувають виборчі стандарти у гармонії з цими джерелами права, і загальноприйняті практики держав, які проводять вибори, також відображають їх.

8. Встановлено, існують різні підходи щодо призначення членів адміністрування виборів відповідно до положень законодавства зарубіжних країн. Так, у деяких системах парламент сам наглядає за виборчими органами та призначає їх, хоча ці ролі можуть розглядатися як протиріччя принципам поділу влади, оскільки законодавча гілка влади виконує виконавчі функції. В інших системах дотримуються підходів, за якими орган або органи, включаючи парламент та неурядові асоціації, такі як судові або юридичні ради, пропонують призначення, а парламент і/або глава держави здійснюють призначення чи навпаки. Застосування системи стримувань і противаг у процесі призначення членів адміністрування виборів базується на ідеї політичного консенсусу. Така система має декілька цілей: 1) сприяє більшій легітимності та довірі до виборчого процесу, оскільки різні сторони беруть участь у його організації та нагляді; 2) допомагає запобігти можливим зловживанням або впливам на вибори; 3) сприяє забезпеченню рівноваги і справедливого представництва різних інтересів у виборчих органах.

Дисертанткою розглянуто особливості нормативно-правового регулювання конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу у зарубіжних країнах. Встановлено, відповідальності за порушення

виборчого законодавства у зарубіжних державах може: 1) регламентуватися у виборчому законодавстві (Франція); 2) не регламентуватись у виборчому законодавстві (до прикладу, у Швеції Закон «Про вибори» не містить положень щодо конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу; у Латвії відповідальність за порушення виборчого законодавства закріплена у кримінальному та адміністративному законодавстві); 3) містити відсилочні норми як вказівку на норми кримінального, адміністративного законодавства (Іспанія); 4) містити положення щодо адміністративно-правової чи іншої (кримінальної) відповідальності безпосередньо у виборчому законі/ кодексі (Польща).

9. Визначено в аспекті конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу за доцільне внести зміни до Виборчого Кодексу України та додати Книгу V «Конституційно-правова відповідальність суб'єктів виборчого процесу», у якій вбачається важливість закріплення таких ключових моментів щодо кожного із суб'єктів виборчого процесу, визначених у статті 22 зазначеного кодифікованого нормативно-правового акту як форми, підстави настання та процедури притягнення до конституційно-правової відповідальності. Натомість Розділ XXXXII «Прикінцеві та перехідні положення» логічно варто буде перенести та розмістити після викладення основних положень Книги V.

Зауважено, підставами притягнення до конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу не можуть вважатися порушення політичних, моральних та інших норм, якщо вони не врегульовані відповідними положеннями законодавства. Зазначене слід враховувати під час визначення відповідних підстав у Книзі V Виборчого Кодексу України та за необхідності внести відповідні зміни у інші частини Кодексу.

Аргументовано, існує потреба чітко визначити різні форми незаконних дій та їх порушень, а також оцінити потенційний вплив цих дій на виборчий процес. Крім того, слід забезпечити гармонізацію виборчого закону, кримінального та кримінально-процесуального кодексів, а також адміністративного законодавства, щоб уникнути занадто складних і двозначних юридичних наслідків, пов'язаних з цими нормами.

В аспекті вдосконалення виборчого законодавства в цілому було звернуто увагу на можливість застосування електронних технологій голосування та підрахунку голосів. Встановлено, вирішуючи, чи використовувати такі технології для виборів, необхідно ретельно розглянути усі можливі проблеми та збалансувати їх з очікуваними перевагами.

Встановлено, фундаментальні покращення у функціонуванні концепції конституційно-правової відповідальності для суб'єктів виборчого процесу мають бути націлені на вирішення ряду ключових питань: гарантування засобів забезпечення демократичних форм через активну взаємодію представницьких органів із громадянськими інститутами загалом, а також окремо з громадянами; забезпечення та підтримку подальшого демократичного розвитку конституційного ладу держави, включаючи конституційно-правове оформлення конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображені основні наукові результати дисертації:

1. Вишневська М.М. Поняття та класифікація принципів конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Право»*. 2023. Вип. 80. Ч.1. С.107-112.
2. Вишневська М.М. Фундаментальні цінності та функціональне призначення конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С.109-112.
3. Vyshnevskya M. Purpose and specifics of the constitutional and legal responsibility of the participants in the election process. *Visegrad journal on human rights*. 2023. №4. P. 92-97.
4. Вишневська М.М. Конституційно-правова відповідальність суб'єктів виборчого процесу: загальні засади. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Право»*. 2024. Вип. 82. Ч. 1. С. 157-163.
5. Вишневська М.М. Застосування методик електронного управління як вектор стратегії удосконалення виборчого процесу. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С.613-618.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Вишневська М.М. Етимологія поняття «конституційно-правова відповідальність»: ключові засади. *Функціонування Конституції України в умовах війни: теоретичні засади та практичні реалії*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 27 червня 2022 р.). Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2022. С.47-50.
7. Вишневська М.М. До питання про розмежування правової категорії «конституційно-правова відповідальність» та суміжних понять. *Національний та міжнародно-правовий механізми забезпечення права людини на життя в умовах війни*: матеріали міжнародної правової школи (м. Ужгород, 23 серпня 2022 р.). Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2022. С. 46-50.
8. Вишневська М.М. Правова категорія «учасники виборчого процесу»: доцільність застосування. *Відновлення та розвиток України: ідеї, правові засади, інструментарій*: матеріали міжнародної правової школи (м. Ужгород, 26 грудня 2022 р.). Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2022. С. 57-60.
9. Вишневська М.М. Деякі аспекти конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу в Україні. *Правові засади капітуляції московії перед Україною: можливості, умови та наслідки*: матеріали міжнародної правової школи (м. Ужгород, 7 липня 2023 р.). Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2023. С. 34-38.
10. Вишневська М.М. Громадяни як суб'єкти конституційно-правової відповідальності у виборчому процесі. *Innovations and prospects in modern*

science: the 10th International scientific and practical conference (September 25-27, 2023). SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2023. С. 302-304.

11. Вишнеvsька М.М. Конституційно-правовий статус офіційних спостерігачів у виборчих процедурах. *Правова охорона культурних та матеріальних цінностей під час війни: міжнародна практика, реалії російсько-української війни: матеріали міжнародної правової школи (м. Ужгород, 29 вересня 2023 р.).* Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2023. С.21-29.

12. Вишнеvsька М.М. До питання про практику застосування конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу в Україні. *European scientific congress: the 9th International scientific and practical conference (October 2-4, 2023).* Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. 2023. С.359-364.

13. Вишнеvsька М.М. До питання про ключові функції конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу. *Правові механізми притягнення Україною, світовою спільнотою до відповідальності воєнних злочинців та колаборантів за наслідками російсько-української війни: історія, теорія, практика: матеріали міжнародної правової школи (м. Ужгород, 27 жовтня 2023 р.).* Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2023. С.14-23.

АНОТАЦІЯ

Вишнеvsька М.М. Праксеологія конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу: порівняльний аналіз. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». – Ужгород, 2024.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням, у якому через призму сучасних здобутків в теоретичному та практичному аспектах розглянуто праксеологічні засади конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу, сформульовано низку теоретичних положень, концепцій та висновків, спрямованих на удосконалення положень вітчизняної нормативно-правової бази у сфері виборчого права.

Дисертанткою розглянуто особливості нормативно-правового регулювання конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу у зарубіжних країнах. Встановлено, відповідальності за порушення виборчого законодавства у зарубіжних державах може: 1) регламентуватися у виборчому законодавстві (Франція); 2) не регламентуватись у виборчому законодавстві (до прикладу, у Швеції Закон «Про вибори» не містить положень щодо конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу; у Латвії відповідальність за порушення виборчого законодавства закріплена у кримінальному та адміністративному законодавстві); 3) містити відсилочні норми як вказівку на норми кримінального, адміністративного законодавства

(Іспанія); 4) містити положення щодо адміністративно-правової чи іншої (кримінальної) відповідальності безпосередньо у виборчому законі/ кодексі (Польща).

Визначено в аспекті конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу за доцільне внести зміни до Виборчого Кодексу України та додати Книгу V «Конституційно-правова відповідальність суб'єктів виборчого процесу», у якій вбачається важливість закріплення таких ключових моментів щодо кожного із суб'єктів виборчого процесу, визначених у статті 22 зазначеного кодифікованого нормативно-правового акту як форми, підстави настання та процедури притягнення до конституційно-правової відповідальності.

Ключові слова: конституційно-правова відповідальність, суб'єкти виборчого процесу, політичні партії, виборчі комісії, виборче законодавство, міжнародні стандарти, зарубіжний досвід.

SUMMARY

Vyshnevskya M.M. Praxeology of the constitutional and legal responsibility of the subjects of the election process: a comparative analysis. – Qualifying scientific work as a manuscript.

The dissertation is for obtaining of the scientific degree o of a candidate of legal sciences (Doctor of Philosophy) on the speciality 12.00.02 – constitutional law; municipal law. – State Higher Educational Institution «Uzhhorod National University». – Uzhhorod, 2024.

The dissertation is a complex scientific study, in which, through the prism of modern achievements, the praxeological principles of the constitutional and legal responsibility of the subjects of the election process are considered, and a number of theoretical provisions, concepts and conclusions aimed at improving the provisions of the domestic regulatory and legal framework in the sphere of suffrage.

The dissertation examines the peculiarities of regulatory and legal regulation of the constitutional and legal responsibility of subjects of the election process in foreign countries. It has been established that liability for violation of election legislation in foreign countries can: 1) be regulated in election legislation (France); 2) not to be regulated in election legislation (for example, in Sweden, the Law "On Elections" does not contain provisions regarding the constitutional and legal responsibility of subjects of the election process; in Latvia, responsibility for violation of election legislation is enshrined in criminal and administrative legislation); 3) contain referral norms as an indication of the norms of criminal and administrative legislation (Spain); 4) contain provisions on administrative-legal or other (criminal) liability directly in the election law/code (Poland).

In terms of the constitutional and legal responsibility of the subjects of the election process, it was determined that it would be appropriate to amend the Election Code of Ukraine and add Book V "Constitutional and legal responsibility of the subjects of the election process", which considers the importance of establishing such key points for each of the subjects of the election process, defined in Article 22 of the

specified codified normative legal act as forms, grounds for occurrence and procedure of bringing to constitutional and legal responsibility.

Keywords: constitutional and legal responsibility, subjects of the election process, political parties, election commissions, election legislation, international standards, foreign experience.